

KAPITEL 8 / CHAPTER 8⁸

NETWORK DISCOURSE: ROLE, FUNCTIONING AND LINGUISTIC FEATURES OF COMMUNICATION

DOI: 10.30890/2709-2313.2025-38-03-024

Вступ

Останніми роками соціальні мережі – це своєрідне віддзеркалення функціонування української мови, що зумовлено низкою чинників: активним розвитком інформаційних технологій, новітніх форм засобів масової інформації, зростанням значення масмедіа в житті людини. *Інтернет міцно утвердився як універсальний засіб комунікації, оскільки це глобальний відкритий простір, де панують «свої» закони і норми, зокрема й мовні. Відвідуючи різні вебсайти, чати, блоги, спілкуючись у соціальних мережах, учасники комунікації виявляють свої пресупозиції щодо різних суспільних явищ, тому соціальні мережі стали не тільки середовищем для спілкування, але й сучасним майданчиком для швидкого обміну інформацією, платформою для легкого доступу до навчання та ін.*

8.1. Соціальні мережі як об'єкт вивчення науковців

Соціальну мережу розуміють як програмний сервіс, віртуальну систему, що забезпечує формування кола спілкування та взаємодії між учасниками мережі, зв'язок між користувачами та інформаційними ресурсами, створення й поширення інформації [1, с. 290-291].

Розвиток інтернет-технологій значною мірою зумовлює збільшення попиту на соціальні мережі, що стають платформами ведення бізнесу, спілкування, обміну інформацією. За умов повномасштабної війни, розв'язаної РФ проти України, соцмережі, окрім іншого, виконують важливу функцію – об'єднують українство навколо ідеї перемоги (більш докладно про це в нашій окремій

⁸Authors: Yaslyk Volodymyr Ivanovych, Savchuk Sofiia Borysivna

Number of characters: 23296

Author's sheets: 0,58

публікації [10]).

Загалом у науковій літературі виокремлюють два головні підходи до визначення поняття «соціальні мережі» – технологічний і соціологічний [6]. У першому значенні дослідники соціальні мережі трактують як програмне забезпечення, платформу або сервіс, що дає змогу користувачам створювати профіль, поширювати контент і взаємодіяти з іншими. Відповідно до іншого підходу соціальні мережі розуміють як структурну модель, побудовану на взаємозв'язках між учасниками та їхніми спільними інтересами. На сьогодні термін «соціальні мережі» (Social Networks) найчастіше асоціюється з онлайн-сервісами, які спрямовані на формування та впорядкування соціальних зв'язків, а також на забезпечення комунікації [там само]. Користувачі прагнуть не лише спілкування, а й розваг, самопрезентації, суспільного визнання, а соціальні мережі пропонують дедалі більше можливостей для реалізації цих потреб.

Головною метою соціальних мереж є об'єднання значної кількості людей та створення для них максимально зручних умов для комунікації. Феномен інтернету й соціальних платформ розглядали у своїх дослідженнях І. Артамонова [1], А. Кісельова [3], Л. Стрельбіцька [7] та інші.

8.2. Особливості функціонування мережевого дискурсу

До основних ознак соціальних мереж, вважаємо, належать інтерактивність (можливість активної взаємодії між користувачами); персоналізація інформації (налаштування контенту відповідно до уподобань); гнучкість (варіативність формату, змісту та використання); безперервність (оновлення й споживання контенту без обмежень в обсязі); можливість редагування та видалення; оперативність (швидке розповсюдження та оновлення даних); відносна відсутність цензури (навіть за наявності модерації).

А. Кісельова зазначає, що комунікація в соціальних мережах базується на інтерперсональній моделі суб'єкт-суб'єктної взаємодії, що передбачає

рівноправність учасників, їхню активну участь у створенні контенту й поширенні інформації [3].

На основі наукових досліджень [2; 3; 4; 5; 7; 8] можна виокремити такі структурні характеристики соціальних мереж:

- багатоканальність – наявність альтернативних шляхів передачі інформації у разі втрати одного з каналів комунікації;
- полімагістральність – множинні зв'язки між учасниками, що забезпечують безперервний інформаційний потік;
- відкритість – можливість розширення мережі завдяки новим учасникам, які поділяють спільні комунікаційні коди (цінності, мову тощо);
- комірчастість – повторювана структура, що забезпечує значне охоплення користувачів;
- бінарність комунікації – взаємодія між відправником та отримувачем інформації;
- багатоплановість комунікативних актів – розмиття меж між типами висловлювань, трансформація авторських висловлювань у меми;
- організація контенту через хештеги (#) і згадки (@) – система навігації за темами та користувачами;
- інтегрованість у вебсервіси – взаємопов'язаність із зовнішніми платформами;
- приватність – можливість обмеження доступу до особистих даних і листування.

8.3. Роль соціальних мереж у сучасному культурному просторі

Соціальні мережі є цифровою проєкцією суспільства, що базується на принципах публічності, доступності та рівності. У такому середовищі традиційні ролі відмінності між адресатом й адресантом нівелюються, адже кожен учасник отримує рівні можливості для комунікації [1, с. 215].

Як і дослідниця інтернет-комунікації в Україні І. Артамонова, вважаємо, що сучасна комунікація в соцмережах спрямована на збільшення можливостей для спілкування всіх учасників процесу, обміну інформацією завдяки розширенню функційних можливостей мережових платформ. В Україні інтернет-технології поступово набувають статусу символу свободи та творчості, а для молоді, дорослого населення мережа стає одним із засобів здобуття освіти, професійної діяльності та самовираження [1].

Завдяки диджиталізації соціальні мережі не лише осучаснили публічну передачу інформації, а й переорієнтували комунікаційні процеси від обробки даних до безпосередньої взаємодії. Як бачимо, соціальні мережі є потужним інструментом самоорганізації у глобальному масштабі. Вони сприяють формуванню спільнот, координації дій, вибору стратегій і лідерів, мобільному об'єднанню користувачів для досягнення спільних цілей.

Отже, сьогодні соціальні мережі кардинально змінюють способи комунікації та обробки інформації, суттєво впливаючи на соціальне життя людини. Вони формують унікальні онлайн-спільноти, зв'язки між якими виникають на основі родинного, дружнього, професійного та іншого спілкування і мають матеріальні або нематеріальні цілі, а також свої особливості. Про них ітиметься в наступному розділі.

8.4. Особливості спілкування в соцмережах

Останні роки стали не лише періодом стрімкого зростання популярності інтернет-комунікації, а й етапом суттєвих змін у самій природі спілкування в мережі. Перехід від традиційної взаємодії через електронну пошту до комунікації в чатах, блогах, форумах та соціальних мережах суттєво вплинув на динаміку й особливості мовлення в онлайн-середовищі.

Особливість спілкування в соціальних мережах – у його динамізмі (постійна модифікація жанрів відповідно до соціокогнітивних потреб), ситуативності

(зв'язок з професійною або особистою діяльністю користувача), формі та змісті (необхідність адаптації інформації до конкретних умов і цільової аудиторії).

Соціальна мережа – є простором, де віртуальна мовна особистість може вільно змінювати свою ідентичність, виявляючи бажаний образ ерудованого, дотепного, оригінального співрозмовника. У цьому контексті статуси виступають важливим засобом самопрезентації [5].

Хоча мовлення в соціальних мережах порівняно з іншими видами інтернет-комунікації є спонтанним, його головна відмінність полягає в інтимізованому спілкуванні: соціальні мережі дають змогу надсилати повідомлення не лише друзям, а й публічним особам, організаціям, що значно розширює можливості взаємодії [1, с. 220; 2; 3; 4; 5; 7; 8].

У мікроблогах і соціальних мережах використовується принцип інтертекстуальності – можливості ділитися контентом, публікувати чужі дописи з посиланням на першоджерело або створювати внутрішні посилання на матеріали інших користувачів [4].

Як бачимо, головна функція соціальних мереж – підтримка зв'язків між користувачами. Тому розробники впроваджують механізми, що дають змогу надсилати приватні і публічні повідомлення, які можуть з'являтися на сторінках користувачів. Комуніканти мають можливість листуватися в режимі реального часу або асинхронно. «Унікальність сайтів соціальних мереж полягає не стільки в тому, що вони дають змогу спілкуватися з незнайомими дописувачами, а в тому, що роблять можливим оприлюднити свої соціальні зв'язки» [2].

Соціальні мережі, на відміну від мікроблогів і блогових платформ, формують простір для персоналізованого спілкування, оскільки користувачі можуть самостійно регулювати рівень доступу до інформації, розміщеної у власному профілі, а також визначати коло осіб, які можуть переглядати окремі його частини.

Аналізуючи динаміку розвитку сучасної народної творчості, що виявляється у лексиці соціальних мереж, робимо висновок, що цифрове спілкування здійснюється через різні канали. Воно може мати текстову форму (приватні

повідомлення, коментарі, записи в групах або на особистій сторінці), візуальну презентацію (зображення, відеофайли), аудіоформат, а також відбуватися непрямым способом, наприклад, через механізми поширення контенту (shares) або реакцій («уподобайок») [2].

Комунікативна взаємодія в соціальних мережах значною мірою спирається на текстові повідомлення й візуальні матеріали. До основних характеристик цього типу комунікації належить тяжіння до розмовного стилю, що виявляється у спонтанності, неформальності, діалогічності, ситуативній зумовленості, а також у прагненні до лаконічності та виразності. Як наслідок, у цифровому дискурсі активно використовуються мовні засоби, характерні для неофіційного спілкування. Особливістю соціальних мереж є їхня інтерактивність, яка дає змогу авторам публікацій очікувати швидкої реакції з боку аудиторії. У зв'язку з обмеженими можливостями вербального вираження емоцій користувачі активно застосовують смайлики й анімаційні ефекти, запропоновані вбудованими функціями інтерфейсу [7].

За результатами вивчення сторінок Блаженнішого Святослава, Володимира Зеленського, Володимира Кличка, Влади Власенко, Сергія Лазановського, груп «VIP Тернопіль», «Оголошення куплю-продам Україна» та ін., опрацювання не лише публікацій їхніх власників, але й коментарів до них інших осіб, робимо проміжний висновок, що соціальна мережа як жанр інтернет-комунікації володіє певною тематикою, комунікативними цілями, стилістичними особливостями, а вираження усного мовлення за допомогою письмової форми проявляється на всіх рівнях структурної організації: фонетичному, граматичному, лексичному, синтаксичному, навіть графічному рівнях. Характерною рисою мови соцмереж є тенденція до аграматизму – відхилення від орфографічних, синтаксичних і пунктуаційних норм літературної мови з боку продуцента тексту. Часто грамотність пов'язуємо зі статусом автора допису, його посадою, саном, наприклад, з-поміж проаналізованих сторінок фейсбуку з найбільш грамотними постами є сторінка Блаженнішого Святослава.

Натомість юнацтво як дописувач соцмереж мало уваги звертає на

дотримання граматичних, пунктуаційних норм під час використання звертань у соцмережах.

Цю тенденцію підтвердили і результати опитування серед студентів-першокурсників (50 респондентів). Так, на запитання «Чи звертаєте Ви увагу на власну грамотність, спілкуючись у фейсбуці, вайбері, інстаграмі, твіттері, чаті, на форумі, на сайті тощо?» 54% респондентів дали заперечну відповідь, 40% студентів зазначили, що «зазвичай це залежить від того, з ким спілкуюся», 6% осіб узагалі над цим не замислювалися. Цікаві відповіді ми отримали на запитання «Як Ви ставитеся до людей, які пишуть у соцмережах з помилками?»: 72% респондентів відповіли – «негативно», бо переконані, що в соцмережах варто писати грамотно, оскільки «повідомлення без помилок справляють на читача гарне враження»; 30% студентів вважають, що в спілкуванні в соцмережах головне – це взаєморозуміння.

Приблизно такі ж результати отримали щодо запитання про використання звертань у повідомленнях та дотримання правил пунктуації при звертаннях і використання кличного відмінка: 48% респондентів зазначили, що, на жаль, не звертають уваги на звертання; 42% студентів зазначили, що використовують їх зазвичай у спілкуванні з викладачами. Отже, бачимо певну суперечність у практиці онлайнового спілкування молоді: з одного боку, студенти усвідомлюють важливість і потребу використання звертань та їхнього відповідного пунктуаційного оформлення, з іншого боку, на практиці студентство переважно не зважає на звертання, хіба що під час листування з викладачами (особливо української мови) намагається вживати правильні форми звертань та виділяти їх відповідними розділовими знаками.

Специфіка комунікації в соціальних мережах зумовлена відсутністю безпосередньої взаємодії між співрозмовниками та неможливістю використання невербальних засобів вираження. Як наслідок, у текстах бачимо надмірне застосування розділових знаків (наприклад, !!!!!!!), аббревіатур, символів та інших графічних елементів. Аналіз окремих профілів у соціальній мережі «Фейсбук» засвідчив, що аграматичні явища найчастіше виявляються у пропуску

або некоректному використанні розділових знаків. Рідше трапляються випадки порушення узгодженості між членами речення, деформації формально-синтаксичного зв'язку між його складовими, зміни традиційного порядку слів тощо. Типовим мовним явищем є скорочення слів, основна мета якого «більш компактна та сконденсована комунікація в певному обмеженому просторі»; «використання таких неформальних слів підвищує й інформальність спілкування, що дає змогу користувачеві соціальних мереж індивідуально передавати думки в невимушеній атмосфері, реагувати на події більш емоційно, нешаблонно, відповідно до контексту листування» [9, с. 45].

У мережевому листуванні найчастіше дописувачі використовують прості та еліптичні конструкції, серед яких переважають окличні речення. Це сприяє динамізації спілкування й створенню ілюзії безпосереднього діалогу. Обмеження кількості символів змушує формувати думки стисло, що позитивно впливає на інформативність повідомлень. Синтаксична структура повідомлень ґрунтується на спонтанному мовленні та імітації усної розмови, і це виявляється у використанні коротких речень без ускладнення другорядними членами, написанні власних назв з малої літери, парцеляції. Характерними рисами мережевої писемності є різноманітні графічні та лексичні скорочення, заміна буквосполучень цифрами, що зумовлено потребою в оперативному наборі тексту.

Лексичний рівень комунікації в соціальних мережах вирізняється активним застосуванням вигуків, повторів, звуконаслідувальних слів, пропуском окремих елементів висловлення, а також використанням конотативних одиниць, сленгової лексики, а іноді й вульгаризмів. Вираження емоцій і візуалізація тексту часто досягаються через смайлики, математичні символи та пунктуаційні зображення. При цьому спостерігаємо тенденцію до зменшення кількості коментарів: популярності набуває механізм швидкого реагування через позначку «лайк», яка дає змогу користувачеві лаконічно висловити своє ставлення, погляди або емоції [2].

Висновки

Отже, основна мета інтернет-комунікації полягає в передаванні власної думки та емоційного стану, натомість дотримання норм літературної мови часто відходить на задній план. Загалом можна визначити такі ключові особливості соціальних мереж, які орієнтовані на реалізацію розмовного мовлення: спонтанність, неофіційність, діалогічність, ситуативна зумовленість, прагнення до лаконічності й експресивності, що зумовлює активне використання елементів неформального спілкування. Соціальні мережі як жанр цифрової комунікації мають специфічну тематику, комунікативні функції та стилістичні особливості, а передача усного мовлення здійснюється через унікальні мовні засоби на фонетичному, лексичному, морфологічному, синтаксичному та графічному рівнях. Соцмережі, основним засобом взаємодії в яких є писемне мовлення, формують новий вид комунікації, що за своїми зовнішніми характеристиками наближене до усного розмовного стилю. Використання нестандартних графічних знаків і символів, які не притаманні традиційній писемній мові, створення ефекту звукового мовлення, а також застосування стійких мовних конструкцій роблять писемне спілкування схожим на його усну форму.

Розвиток мережевої комунікації зумовлює активне використання соціальних мереж з метою віртуального спілкування, яке має свої особливості, що відрізняють такий вид спілкування від традиційної розмови. Спілкування в соціальних мережах відбувається через текстові повідомлення, коментарі, обмін аудіо- та відеоповідомленнями. Це часто створює ілюзію близькості, інколи не завжди відображає реальність.

Соціальні мережі, де здебільшого відбувається спілкування за допомогою писемних текстів, створює новий спосіб комунікації, яка за зовнішнім виглядом нагадує усний різновид розмовного стилю. Використання «знаків-символів», не властивих традиційній писемній мові, створення ефекту звукової мови, послугування певними словесними формулами наближають писемний різновид комунікації до його усного варіанта.